

УДК 378.015.31:17.022.1:378.6:61-057.875

DOI: 10.35619/pse.vi3.36

Вихрущ Анатолій

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Тернопільського національного медичного
університету імені І. Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: 0000-0002-4177-4614
e-mail: anatonlwychruszcz@ukr.net

Христенко Ольга

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки вищої
школи та суспільних дисциплін
Тернопільського національного медичного
університету імені І. Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: hrystenko@tdmu.edu.ua

ЦІННОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні та практичні аспекти цінностей здобувачів вищої освіти на прикладі медичних університетів. Акцентовано увагу на суперечностях системи вищої освіти, адаптації першокурсників до нових умов, особливостях функціонування виховних систем в умовах воєнного часу. Охарактеризовано цінності в контексті порівняння позитивного і негативного значення, поділу на матеріальні та духовні, значимості в аксіології. Виокремлено важливість цінностей в системі суспільних ідеалів, їх об'єктивний та суб'єктивний характер, значимість попереднього досвіду, життєдіяльності.

Практичний аспект проведеного дослідження відображає досвід застосування методики «ключове слово» у процесі викладання гуманітарних і суспільних дисциплін, з метою формування у здобувачів вищої освіти медичного ЗВО умінь і навичок аналізу й визначення пріоритетності академічних та професійних цінностей. За допомогою методики «ключове слово» виокремлено елементи самооцінки здобувачів вищої освіти, бачення особливостей їхньої майбутньої професійної діяльності. Підсумовано, що окремого дослідження потребує проблема труднощів, з якими зустрічається сучасний здобувач вищої освіти в нових умовах. Їх перелік дає змогу вносити зміни в організацію освітнього процесу, враховувати думку здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: цінність, освіта, розвиток, здоров'я, здобувачі вищої освіти, медицина.

Постановка проблеми. Порівняльна характеристика вітчизняного і зарубіжного досвіду дає змогу зробити висновок щодо пріоритетності дослідження системи цінностей у представників різних вікових груп і професій. Складність проблеми можна пояснити латентністю досліджуваного явища, значною кількістю соціальних, політичних, економічних викликів. Війна упродовж останніх десяти років внесла такі зміни, які вплинули і ще будуть впливати на покоління українців. Водночас варто зважити на багаторічний досвід, який накопичений українськими вченими і практиками.

Мета статті – дослідити особливості пріоритетних цінностей здобувачів вищої освіти медичного університету в контексті визначення їхніх професійних і особистісних якостей.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Вітчизняні вчені багаторазово зверталися до проблеми цінностей молоді. Не втрачають значимості праці Г. Балла, Г. Ващенко, Т. Завгородньої, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, Д. Тхоржевського.

Актуальні питання цінностей вивчали автори аналітичних досліджень: Т. Антоненко, І. В. Баранівський, І. Бех, С. Курбатов, О. Кучерук, І. Малишевська, І. Козубовська, Г. Пустовіт, О. Сухомлинська та ін.

Актуальні питання гуманітаризації, медичної освіти, формування громадянських, професійних цінностей в освітньому середовищі знаходимо в працях зарубіжних учених, з-поміж яких: А. Бейлі (A. Bailly), Берджес-Пуїо (J. Berges-Puyo), А. Кук-Сазер (A. Cook-Sather), Дж. А. Дін (J. Deane), М. С. Догру (M. Doğru), І. Демірбас (I. Demirbaş), Дж. Д. Гонзало (J. D. Gonzalo), А. Гернандо (A. Hernando), Б. М. Голзер (B. M. Holzer), Д. А. Каруфел-Верт (D. A. Carufel-Wert), С. Д. Петерсон (C. D. Peterson), А. Тейлор (A. Taylor) та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки значущості цінностей у житті людини та суспільства традиційно потрібно шукати в усній народній творчості. Використання контент-аналізу дозволило б наочно показати пріоритети, хоча це той випадок, коли кількість не завжди визначає рівень якості. У посібнику відомого філолога В. В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика» виділено низку найважливіших цінностей, серед яких на першому місці рідна мова, традиційно порівнювана з хлібом, культура як порятунк, який проявляється в «культурі спілкування і дискусій. Культурі відносин, спілок і протиставлень. Культурі професій, Культурі інтелектуального багажу. Культурі почувань. Культурі душі. Основи такої культури має закласти освіта» [7, с. 5]. Саме народна культура сприяла утвердженню системи національних цінностей, які не втрачають актуальності до наших днів. Своєчасним у цьому контексті є зміст, а також оригінальні методи поширення інформації. Зокрема, І. О. Голубовська, стверджуючи, що «...прислів'я та приказки як носії національної логіки й національної світооцінки, як найрельєфніші індикатори взаємодії мови й культури, які дають можливість судити про національну логіку

та національну світооцінку, виявляти ієрархію цінностей носіїв певної лінгвокультури, завжди були об'єктом найприскіпливішої уваги вчених-лінгвістів» [4, с. 7–8].

Зі свого боку З. Г. Коцюбою в дослідженні «Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект)» вивчено «особливості паремійної вербалізації універсальних і національних базових світоглядних засад носіїв слов'янських, германських і романських мов; визначено підходи до лінгвокультурологічного аналізу специфіки реалізації ідіоетнічного й універсального в прислів'ях і приказках; зроблено спробу встановити хронологічні межі формування паремійних корпусів сучасних європейських мов; обґрунтовано доцільність застосування опозиційного підходу до аналізу специфіки об'єктивації побутової свідомості в різномовних пареміях. На основі характеристики універсальних матричних паремійних опозицій «добро – зло», «дурень – розумний», «багатство – бідність» та їх внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків у різних мовах змодельовано структуру паремійної асоціативно-вербальної сітки; проаналізовано концепт «прислів'я», його аксіологічні маркери в різномовних пареміях; з'ясовано особливості паремійної вербалізації стереотипних національних уявлень про місце та роль особи і колективу, статус і функції своїх і чужих у прислів'ях і приказках, диференційовано їх універсальні та національно зумовлені характеристики в різних культурах; висвітлено національні пріоритети в системі цінностей» [9].

Актуальними є висновки про особливий статус у побутовій свідомості носіїв слов'янських, германських і романських мов концептів «здоров'я», «щастя», «розум», «краса», а також «багатство», які авторка розглядає як «...універсальні ціннісні домінанти з огляду на те, що вони не лише формують ієрархію цінностей у всіх культурах, але й є відправними точками при ступенюванні інших універсальних і національних цінностей. Конвергентна для зіставляваних етнокультур ієрархія базових універсальних ціннісних домінант здоров'я – щастя – розум – багатство – краса в кожній зі своїх ланок має національно марковані переваги, відображені в пареміях різних мов» [9].

У цьому контексті С. Курбатов, стверджуючи про необхідність вести мову про університет як про «...певний атрибут європейської цивілізації, втілення її базових онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та інших принципів ... Університет як осередок інтелектуального життя постає одночасно центром життя соціального, економічного та культурного. Дивлячись на історію та сьогодення крізь цей магічний кристал, ми маємо можливість побачити сутнісні механізми функціонування європейської цивілізації, принципи її побудови та історичного розвитку, фундаментальні форми існування не лише в ретроспективі минулого та мінливому контексті сьогодення, а й в необмеженому просторі майбутнього» [11, с. 5–6].

Водночас Т. Л. Антоненко у змісті дослідження «Психологічні засади становлення ціннісно-смислової сфери особистості майбутнього фахівця» актуалізує увагу на тому, що «Вибір життєвого шляху особистості значною мірою зумовлюється процесом становлення її ціннісно-смислової сфери. Від системи прийнятих і реалізованих у житті цінностей залежить спрямованість особистості, її дії, поведінка та вчинки. Для студентської молоді особливо важливо зробити ціннісний вибір майбутньої професійної діяльності, яка неминуче повинна стати смыслом життя, яке буде наповнене радісним натхненням і буде звеличувати й підносити особистість» [1, с. 1].

Авторка розглядає ціннісно-смыслову сферу як «...цілісне, динамічне та інтегроване утворення особистості, яке визначає смысложиттєві стратегії людини на основі особистісно значущих цінностей та смислів. З урахуванням психологічних засад професійного становлення майбутніх фахівців, ціннісних складників професійної культури особистості доведено, що успішність професійної діяльності зумовлена усвідомленням людиною смыслу такої діяльності, баченням її метацінності. Поліфункціональний характер цінностей та ціннісних орієнтацій, смыслової сфери особистості зумовив виокремлення функцій ціннісно-смыслової сфери майбутніх фахівців – орієнтаційна, мотиваційна, функція цілепокладання, регулятивна, прогностична, адаптаційна» [1, с. 31].

Г. Ф. Хоружий у змісті монографії «Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти» присвятив окремий розділ питанням цінностей, наголосивши, що «...основними цінностями університетської спільноти можна вважати гідність, чесність, довіру, справедливість, повагу, надійність і відповідальність, академічну свободу, інституціональну автономію, широку співпрацю та громадянську активність, що є своєрідними регуляторами діяльності вищих навчальних закладів, задають орієнтацію на майбутнє їхнім випускникам і подають відповідні імпульси всьому суспільству» [17, с. 305].

Заразом, наголосимо на необхідності системної оцінки утвердження цінностей серед здобувачів вищої освіти різних спеціальностей, оскільки, окрім спільних засад, наявні й значні відмінності.

Останніми роками питання цінностей поступово починає домінувати в найрізноманітніших сферах життя. Наведемо декілька прикладів. Якщо в етнопедагогіці та педагогіці релігії система цінностей є традиційною, то стаємо свідками дещо несподіваних її аспектів у контексті соціального життя. У розвинутих країнах цінності властиві корпораціям, які досягли успіху. Ба більше, Ф. Фіглузі в книзі «Система ФБР. Кодекс досконалості наймогутнішого відомства США» вибрав до бестселера два епіграфи: «Єдине, що потрібно для тріумфу зла, – це, щоб хороші люди нічого не робили» (Едмунд Берк) і «Досконалість ніколи не є випадковістю. Це завжди результат високих намірів, щирих зусиль і розумного виконання; вона являє собою мудрий вибір багатьох

альтернатив: вибір, а не шанс, визначає вашу долю» (Аристотель). Зауважимо, що автор багаторазово підкреслюватиме значимість цінностей, акцентуючи увагу на тому, що мова йде про «збереження країни через захист ключових інституцій, які захищають американські цінності». [14, с. 11–12].

Власне, Кодекс поведінки постає як «система принципів або правил. Компаніям, спільнотам і країнам потрібен кодекс, який відображає їхні цінності, якщо ці структури разом з їхніми цінностями хочуть вижити і процвітати» [14, с. 14].

Такі підходи важливі для розуміння важливості системи цінностей як інтегральної характеристики різноманітних інституцій та передумови особистісного розвитку.

Серед цінностей здобувачів вищої освіти на особливу увагу заслуговують цінності, властиві майбутнім лікарям. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували: Т. Горпініч, О. Ісаєва, Ю. Колісник-Гуменюк, П. Назар, Г. Терешкевич, Я. Цехмістер, В. Шпак та ін.

Сьогодні «Відповідно до вимог професійного стандарту, завданням вищих медичних закладів освіти є акцент на цінності, тобто вибудовувати стратегії навчання на основі системи ціннісних орієнтацій. Процес формування ціннісних орієнтацій особистості забезпечує цілісну систему закладення цінностей, що передбачає гармонію як із зовнішнім, так і внутрішнім світом здобувачів вищої освіти-медиків, узагальнює їх практичний досвід і теоретичні знання, розвиває етико-деонтологічні норми моралі, сприяє самовдосконаленню, асертивності і рефлексії, комунікації з колегами, пацієнтами та їх родиною, встановлює норми поведінки і поваги до пацієнтів та молодшого персоналу. Середовище ЗВО має безпосередній вплив на формування системи цінностей студентів-медиків, тому їх виховна діяльність повинна базуватися на формуванні особистісної і професійної культури, світогляду, моральності, духовності тощо» [5, с. 30].

Зауважимо, що глибинне розуміння суті слова, тобто поняття – терміну – концепту потребує подальшого вивчення. Тому виокремимо важливість ключових найважливіших аспектів концептів: «По-перше, на побутовому рівні саме поняття «концепт» не використовується. Той факт, що люди інтуїтивно розуміють багатогранність головних понять, що, до речі, яскраво проявляється в усній народній творчості, характеризує лише багатство мовної палітри. По-друге, очевидною є взаємодія понять, які входять у структуру концепту з практичним досвідом. В іншому випадку, це було б абстрактне поняття, яке не має відповідника в об'єктивній реальності. По-третє, рівень концепту передбачає міждисциплінарне вивчення питання, певний етап розвитку наук, які наближаються до розуміння закономірностей розвитку базового поняття, його суті, рівень узагальнення, перспективи функціонування. Підкреслимо важливість інтеграції декількох наук, коло яких постійно розширюється» [2, с. 58].

Автори психологічного словника за редакцією В. Войтка, який, на нашу думку, залишається одним з найкращих, розглядали питання цінностей в контексті фіксації позитивного або негативного значення об'єкта чи явища, ставлення людини до речей, процесів, явищ, підкреслювали об'єктивний характер цінностей, моменти відносного й абсолютного у процесі розвитку, традиційно поділяли їх на матеріальні та духовні, поєднували з потребами людини, відзначали чільне місце їх вивчення в соціології та соціальній психології, дослідження економічних, моральних, естетичних цінностей в аксіології [13, с. 209].

У психологічному словнику, який підготував В. Б. Шапар, розглядаються декілька аспектів досліджуваної проблематики. По-перше, базове поняття «цінність» розглядається в контексті філософських і соціологічних аспектів для позначення «об'єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому як еталон належного». По-друге, виокремлено три аспекти існування цінностей: «1) виступає як суспільний ідеал, як вироблене суспільною свідомістю абстрактне уявлення про атрибути належного в різних сферах громадського життя; такі цінності можуть бути і загальнолюдськими, «вічними» (істина, краса, справедливість), і конкретно-історичними (патріархат, рівність, демократія); 2) з'являється в об'єктивованій формі у вигляді витворів матеріальної та духовної культури або людських учинків – конкретних предметних утілень суспільних ціннісних ідеалів (етичних, естетичних, політичних, правових та ін.); 3) цінності соціальні, переломлюючись через призму індивідуальної життєдіяльності, входять у психологічну структуру особистості як особистісні цінності – одне з джерел мотивації її поведінки». По-третє, важливим є визнання індивідуальних особливостей цінностей, які служать наче «сполучною ланкою між духовною культурою суспільства і духовним світом особистості, між буттям суспільним та індивідуальним. Система їх складається в процесі діяльнісного предметного сприйняття індивідуумом змісту суспільних цінностей, об'єктивованих у витворах матеріальної і духовної культури. Як правило, для особистісних цінностей характерна висока усвідомленість; вони відбиваються у свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій і служать важливим фактором соціальної регуляції взаємин людей і поведінки індивіда». По-четверте, В. Б. Шапар виокремлює евристичні цінності як своєрідний критерій для «визначення цінності теорії. Адекватна теорія повинна стимулювати нові ідеї для подальшого наукового пошуку» [18, с. 597].

Для дослідників, які прагнуть поєднати філософію зі спорідненими науками, постійну зацікавленість викликають питання взаємодії засадничих цінностей у конкретному науково-культурному просторі. Для прикладу, в книзі «Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез» розглядаються такі важливі аспекти, як: релевантність еволюції громадянсько-гуманістичних ідей

та соціокультурної цінності науки; постмодерністські інтелектуально-духовні цінності; комунікативні інтенції наукового пізнання та філософсько-наукової освіти; душевна праця і антропологеми духовності діяльності як способу буття людини інформаційного суспільства. Автори підкреслюють важливість філософсько-наукового синтезу «розуміння цінності людського життя та наукового знання як цінності культурної, інформаційної та світоглядкової (в якості чинника змістовності відношення людини до світу)...» [12, с. 6-7].

У колективній монографії «Філософські абрисы сучасної освіти» аналізується нова парадигма освіти, характеризуються кризові явища, важливість діалогічної взаємодії у процесі комунікації, важливість інновацій, інформаційної культури. Окремий розділ присвячено питанням ціннісно-смыслового простору освіти у вимірі внутрішнього стану індивіда. Приміром, І. Предборська в передньому слові відразу ж окреслила завдання сучасної філософії не тільки «осмислити існуючу систему освіти, але й сформулювати нові цінності та ідеали майбутнього» [15, с.5].

Актуальною є позиція авторки, щодо лінійної моделі розвитку, руху як механічного акта до європейських цінностей, що відобразилося «...навіть у мові («євроремонт», «євростиль» і т. ін.). Зведення нашої культурної ідентичності до зразка Західної Європи, по-перше, веде до автоматичного запозичення іноземного освітнього досвіду без урахування своїх досягнень; по-друге, збіднює багатоманітність, що притаманна українській культурі, по-третє, консервує комплекс меншовартості (знову у когось вчимося, бо самі не спроможні?)» [15,с.10].

В. Кузнецова у книзі «Основи журналістики» актуалізує увагу на тезі, що аксіологія як наука про цінності становить «предмет уваги дослідників різних наукових галузей. Спочатку в філософії, потім соціології, культурології, філології вона вступила у свої права й дала потужний поштовх подальшому розвитку цих наук» [10, с.6].

Досить переконливою у своїх висновках є Л. В. Фоміна, стверджуючи, що в час війни «духовність людини є цариною її буття і збереження її самобутності й самоідентичності. У такій складній ситуації важливо не загубити людську природу гармонії внутрішнього й зовнішнього, не знищити в собі віру та сподівання на перемогу добра й справедливості. Духовні цінності роблять людину стійкою, як у моральному, так і в фізичному сенсі. Уявлення, явища, поняття, що позиціонуються з визнанням особистості найвищою цінністю, можна віднести до духовних цінностей. Духовні цінності є основою будь-якої діяльності, зокрема й лікарської діяльності. Професію лікаря обирають за покликанням, не можна прищеплювати гуманні якості людині, яка не відчуває потреби в цьому, не розуміє життя іншої людини, не бореться за її сенс життя і здоров'я. Найвищим показником високої кваліфікації лікаря є його духовність і моральні якості, котрі лежать в основі його професійної діяльності» [16, с. 136].

Логічною консеквенція А. Воколюк щодо навчання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного часу. Авторка поєднує зміст виховання з розвитком системи цінностей: «Сучасний зміст виховання студентської молоді в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства й держави, інших людей, праці, природи, мистецтва, самої себе. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення. Досліджуючи стан і рівні сформованості особистості здобувача освіти в умовах воєнного стану, виявляючи в ній ступінь співвідношення професійно-педагогічного та предметно-професійного, обґрунтовуючи напрями та методи подальшого вдосконалення цього феномену, ми здійснюємо його логічну диференціацію у системних взаємозв'язках технологічного та особистісно-творчого компонентів» [3, с. 76].

За результатами дослідження О. Єжової серед здобувачів вищої освіти першого курсу медичного інституту, встановлено, що «...в цілому молодь провідними життєвими цінностями обирає такі особистісні цінності, як здоров'я (перше місце), щасливе сімейне життя (друге місце) та матеріально забезпечене життя (третє місце). Але, якщо на перше місце у 2017 році здоров'я поставили 35,56% здобувачів вищої освіти, то у 2020 році – вже 54,88%. Також відбулися зміни щодо місця цінності «впевненість у собі». Якщо у попередньому дослідженні ця цінність посідала шосте місце у лінійній ієрархії життєвих цінностей здобувачів вищої освіти, то у дослідженні 2020 р. спостерігається її переміщення на четверте місце. Можливо, це пояснюється теперішніми незвичними умовами нашого соціального життя (умови невизначеності майбутнього). Молодь потребує більшої впевненості для себе і більшої впевненості для подальшого планування свого життя» [6, с.17].

У такому контексті актуальності набуває методика, яку ми назвали «ключове слово». Насамперед, зауважимо, що у філології розглядається методика ключових слів на основі інформації з різноманітних словників, дослідження ключових слів у мовній картині світу окремих письменників, у зіставному мовознавстві, під час вивчення змісту періодичних видань, у задачах комп'ютерної лінгвістики, у контент-аналізі. Отже, ключові слова – це пошукові запити, які ми робимо, наприклад, в пошуковій системі Google. Але ці пошукові запити мають особливу цінність для власника сайту, адже за допомогою них люди можуть знайти його сайт. Саме під ключові слова оптимізується зміст сайту, щоб його сторінки були релевантні запитам користувачів та отримали високу позицію в пошуковій системі. Ключові слова творять основу семантичного ядра, тобто всіх слів та словосполучень, які ґрунтовно характеризують зміст інформації. Підбір ключових слів відбувається за допомогою аналізу та вивчення статистики» [8].

Важливою є оцінка різновидів ключових слів: «геолокаційні – ті, які містять у пошуковому запиті назву конкретного міста чи країни; брендові – пошукові запити, в яких є назва бренду; навігаційні – коли користувачі шукають якийсь сайт або сторінку за його назвою, але не знають точної адреси; транзакційні – запити, які роблять користувачі з наміром щось придбати, та в яких присутні слова «купити», «замовити» тощо; мультимедійні – запити, які мають на меті пошук контенту, та містять слова «фото», «відео» і т.д. Головна вимога до ключових слів – це їх релевантність. Слова мають дуже точно відповідати змісту сайту, тому сформований перелік дуже детально перевіряють на нерелевантні зразки. Без ключових слів власник сайту не зможе створювати контент, який би відповідав інтересам користувачів та потрапляв у топ пошукової видачі» [8].

На нашу думку, важливість ключових слів значно вища. Саме з їх допомогою можна наблизитися до об'єктивної самооцінки, визначити сутність проблеми, дійти до розуміння закономірностей освітнього процесу. З метою формування у здобувачів вищої освіти медичного ЗВО умінь і навичок аналізу й визначення пріоритетності академічних та професійних цінностей, ми практикуємо методику «ключове слово» у процесі викладання гуманітарних і суспільних дисциплін.

Упродовж останніх років здобувачі вищої освіти студенти – ТНМУ імені І. Я. Горбачевського визначали ключове слово у сфері медицини. Результати відповідей майбутніх лікарів-першокурсників доволі красномовні: взаєморозуміння, відповідальність, віра, діагноз, довіра, допомога, досвід, життя, здоров'я, знання, лікар, лікування, людяність, медицина, мир, навички, організм, професіоналізм, профілактика, розум, стерильність, стійкість, стресостійкість, точність, турбота, допомога, «не нашкодь», співпереживання, удосконалення. Вони відображають розуміння здобувачами вищої освіти медичного університету важливості основи професійних цінностей майбутніх лікарів, сконцентрованої на пріоритетності життя й здоров'я пацієнта, що можна забезпечити через професіоналізм і моральну відповідальність медиків.

Майбутні фахівці з фізичної терапії віддали перевагу таким поняттям, як: адаптація, відновлення, відповідальність, вправи, допомога, емпатія, індивідуальність, життя, здоров'я, життя, компетентність, комунікація, мотивація, пацієнт, підтримка, спілкування, стабільність, стійкість.

Крім цього, ми звернулися до першокурсників з пропозицією вибору одного слова, яке характеризує здобувача вищої освіти медичного університету. Відповіді доволі цікаві: адаптація, витривалість, відвага, відповідальність, дисциплінованість, захопленість, мотивованість, навчання, наполегливість, пам'ять, пізнання, працьовитість, розгубленість, старанність, цікавість, цілеспрямованість.

Окремого дослідження потребує проблема труднощів, з якими зустрічається сучасний студент в нових умовах. Їх перелік дозволяє вносити зміни в організацію освітнього процесу, враховувати думку студентів: адаптація, анатомія, вигорання, екзамен, можливості, навантаження, напруга, недосипання, непристосованість, новизна, сесія, складність, стрес, сон, труднощі. У той же час, цікавими є ключові слова щодо негативних якостей сучасної молоді (антицінності): апатія, безвідповідальність, гіподинамія, завищена самооцінка, самовпевненість, легковажність, лінощі, нахабство, недосконалість, непостійність, перенасиченість.

Характерно, що шестикурсники медичного університету, визначили ключові слова в сфері медицини вже з позиції набутого навчального досвіду: пацієнтоорієнтованість, діагностика, доступність, клієнтоорієнтованість, компетентність, вибір, майбутнє. Тож ці відповіді свідчать про увагу майбутніх лікарів до таких соціальних аспектів медичної сфери, як доступність, демократичність, перспективи розвитку відповідно до невідомих викликів. Шестикурсники впевнено оперують науковими термінами, що сприятиме реалізації їх професійних цінностей на науковій основі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Досліджувана проблема має значну кількість взаємопов'язаних теоретичних і практичних аспектів. У теоретичному блоці подальшого вивчення потребує визначення системи основних понять. З кожним роком збільшується актуальність теоретичного обґрунтування протистояння між основними цінностями поколінь, тому не випадково, що для них навіть запроваджують окремі назви. Війна в Україні потребує досліджень щодо інформаційних передумов, оцінки ефективності освітнього процесу, а також успішного функціонування сфери освіти після завершення бойових дій. Зважаючи на динамічність процесів, уваги потребує пошук закономірностей змін у молодіжному середовищі. У найближчий час можна очікувати підвищення уваги до питань гендерних особливостей, оцінки адаптивних змін молоді у процесі уточнення суті соціальних ролей, компаративістичних досліджень проблеми, ретроспективної оцінки цінностей окремих націй та об'єднань, збільшуватиметься увага до питань релігії, сім'ї, субкультур, що і буде слугувати для наших подальших розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко Т. Л. Психологічні засади становлення ціннісно-сміслової сфери особистості майбутнього фахівця: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2019. 45 с.
2. Вихрущ А., Руденко М., Драч І. Концепт «здоров'я» в сучасній науці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 55–63.
3. Воколюк А. Теоретико-методологічні аспекти виховного впливу на студентську молодь в умовах воєнного стану. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*. 2024. № 2. С. 72–79.

4. Голубовська І. О. Універсальні та національно-специфічні константи мовної свідомості в дзеркалі паремій: лінгвокультурологічний підхід. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9, Т.3. С. 7–13.
5. Ісаєва О., Хміляр І., Єрченко О. Роль ціннісних орієнтацій для студентів-медиків з точки зору педагогічної аксіології. *Молодь і ринок*. 2023. № 10. С. 28–31.
6. Єжова О. Здоров'я у системі життєвих цінностей студентів. *Рідна школа*. 2020, № 1. С. 16–20.
7. Жайворонок В. В. *Українська етнолінгвістика: Нариси*. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
8. Ключове слово. *Хорошоп*. URL: [https://horoshop.ua/ua/glossary/keyword/#:~:text=\(дата звернення: 12.09.2024\)](https://horoshop.ua/ua/glossary/keyword/#:~:text=(дата%20звернення%3A%2012.09.2024))
9. Коцюба З. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsіальному просторі (від універсального до національного): монографія. Львів: ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. 472 с.
10. Кузнецова Т. В. Основи журналістики. Київ: Університетська книга. 2023. 304 с.
11. Курбатов С. В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів: монографія. Суми: Університетська книга, 2014. 262 с.
12. Максютя М. Є., Соколова О. М. Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез. Херсон: Олді-плюс. 2020. 310 с.
13. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища шк., 1982. 214 с.
14. Фіглузі Ф. Система ФБР. Кодекс досконалості наймогутнішого відомства США / пер. з англ. Олег Качала. Київ: Наш Формат, 2023. 200 с.
15. Філософські абрисы сучасної освіти: монографія / за ред. І. Предборської. Суми: ВТД «Університетська книга». 2023. 225 с.
16. Фоміна Л. В. Духовні цінності майбутніх лікарів у період війни. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті: міжнародний періодичний збірник наукових праць*. Харків: ВІНОТ, 2022. Вип. 4. С. 136–139.
17. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 320 с.
18. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

REFERENCES

1. Antonenko T. L. Psykholohichni zasady stanovlennia tsinnisno-smyslovoi sfery osobystosti maibutnoho fakhivtsia [Psychological Foundations of the Formation of the Value-meaning Sphere of the Personality of the Future Specialist]: avtoref. dys. ... d-ra psykhol. nauk: 19.00.07. Kyiv, 2019. 45 s. [in Ukrainian]
2. Vykhruhshch A., Rudenko M., Drach I. Kontsept «zdorovia» v suchasni nautsi [The Concept «Health» in Modern Science]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 29. T. 1. 2020, S. 55–63. [in Ukrainian]
3. Vokoliuk A. Teoretyko-metodolohichni aspekty vykhovnoho vplyvu na studentsku molod v umovakh voiennoho stanu [Theoretical and Methodological Aspects of Educational Influence on Student Youth in the Conditions of Martial Law]. *Pedahohichna nauka i osvita XXI stolittia*. 2024. No 2. S. 72–79. [in Ukrainian]
4. Holubovska I. O. Universalni ta natsionalno-spetsyfichni konstanty movnoi svidomosti v dzerkali paremii: lnhvokulturolohichni pidkhid [Universal and Nationally Specific Constants of Linguistic Consciousness in the Mirror of Paremiat: a Linguistic and Cultural Approach]. *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk*. 2017. No 9. T.3. S. 7–13. [in Ukrainian]

5. Isaieva O., Khmiliar I., Yerchenko O. Rol tsinnisnykh oriientsatsii dlia studentiv-medykiv z tochky zoru pedahohichnoi aksiolohii [The Role of Value Orientations for Medical Students from the Point of View of Pedagogical Axiology]. *Molod i rynok*. 2023. No 10. S. 28–31. [in Ukrainian]
6. Iezhova O. Zdorovia u systemi zhyttievykh tsinnosti studentiv [Health in the Life Values System of Students]. *Ridna shkola*. 2020. No 1. S. 16–20. [in Ukrainian]
7. Zhaivoronok V. V. Ukrainska etnolinhvistyka: Narysy [Ukrainian Ethnolinguistics: Essays]. Kyiv: Dovira, 2007. 262 s. [in Ukrainian]
8. Kliuchove slovo [Key word]. *Khoroshop*. URL: [https://horoshop.ua/ua/glossary/keyword/#:~:text=\(data+zvernennia:12.09.2024\)](https://horoshop.ua/ua/glossary/keyword/#:~:text=(data+zvernennia:12.09.2024))
9. Kotsiuba Z. Refleksiia pobutovoi svidomosti v riznomovnomu proverbialnomu prostori (vid universalnoho do natsionalnoho): monohrafiia [Reflection of Everyday Consciousness in a Multilingual Proverbial Space (from Universal to National): monograph]. Lviv: DP «Vydavnychiy dim «Ukrpol», 2010. 472 s. [in Ukrainian]
10. Kuznietsova T. V. Osnovy zhurnalistyky [Fundamentals of Journalism]. Kyiv: Universytetska knyha. 2023. 304 s. [in Ukrainian]
11. Kurbatov S. V. Fenomen universytetu v konteksti chasovykh ta prostorovykh vyklykiv: monohrafiia [The Phenomenon of the University in the Context of Time and Space Challenges]. Sumy: Universytetska knyha, 2014. 262 s. [in Ukrainian]
12. Maksiuta M. Ie., Sokolova O. M. *Filosofii nauky: humanitarno-pedahohichniy syntez* [Philosophy of Science: Humanitarian and Pedagogical Synthesis]. Kherson: Oldi-plus. 2020. 310 s. [in Ukrainian]
13. Psykholohichniy slovnyk [Psychological Dictionary] / V. I. Voitka. Kyiv: Vyscha shk., 1982. 214 c. [in Ukrainian]
14. Fihluzi F. Systema FBR. Kodeks doskonalosti naimohutnishoho vidomstva SShA [The FBI System. The Code of Excellence of the Most Powerful Agency in the USA] / per. z anhl. Oleh Kachala. Kyiv: Nash Format, 2023. 200 s. [in Ukrainian]
15. Filosofske abrysy suchasnoi osvity: monohrafiia [Philosophical Outlines of Modern Education: Monograph] / za red. I. Predborskoii. Sumy: VTD «Universytetska knyha». 2023. 225 s. [in Ukrainian]
16. Fomina L. V. Dukhovni tsinnosti maibutnikh likariv u period viiny [Spiritual Values of Future Doctors in War Period]. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v KhKhI stolitti: mizhnarodnyi periodychnyi zbirnyk naukovykh prats*. Kharkiv: VNNOT, 2022. Vyp. 4, s. 136–139. [in Ukrainian]
17. Khoruzhyi H. F. Akademichna kultura: tsinnosti ta pryntsypy vyshchoi osvity [Academic Culture: Values and Principles of Higher Education]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2012. 320 s. [in Ukrainian]
18. Shapar V. B. Psykholohichniy tlumachnyi slovnyk [Psychological Interpretative Dictionary]. Kharkiv: Prapor, 2007. 640 s. [in Ukrainian]

**VALUES OF MEDICAL UNIVERSITY STUDENTS:
THEORY AND PRACTICE**

Anatolii Vykhreshch

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor,
Head at the Ukrainian Language Department of
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
Ternopil, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4177-4614
e-mail: anatonlwychruszcz@ukr.net

Olha Khrysenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Higher Education Pedagogy
and Social Studies Department of
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
Ternopil, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6036-2829
e-mail: hrystenko@tdmu.edu.ua

Abstract. The article analyzes the theoretical and practical aspects of the values of student youth using the example of medical universities. Attention has been focused on the contradictions within the higher education system, the adaptation of first-year students to new conditions, and the features of the functioning of educational systems during wartime. Values are characterized in the context of comparing their positive and negative meanings, their division into material and spiritual categories, and their significance in axiology.

The practical aspect of the conducted research reflects the experience of applying the «keyword» method in teaching humanities and social disciplines, aimed at developing skills in medical university students for analyzing and prioritizing academic and professional values. Through the «keyword» method, elements of students' self-assessment and their vision of the specifics of their future professional activities were identified. Based on the analysis of student responses, a list of key words in the field of medicine was compiled. It was found that first-year medical students understand the core professional values of future doctors, which ensure the prioritization of patients' life and health, as well as the professionalism and moral responsibility of medical practitioners; while sixth-year students focus on the social aspects of the medical field (accessibility), its democratic nature (choice), and development prospects in response to unknown challenges (the future). The key words regarding the positive qualities of modern youth (values) were identified: persistence, tolerance, activity, openness, creativity, confidence, adaptability, and progressiveness; and the negative qualities (anti-values): apathy, irresponsibility, physical inactivity, overconfidence, arrogance, carelessness, laziness, insolence, imperfection, inconsistency, and overabundance. It is concluded that the issue of challenges faced by modern students in new conditions requires separate research. Identifying these challenges will allow for adjustments in the organization of the educational process and consideration of student opinions.

Keywords: value, education, development, health, students, medicine.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2024 р.